

Tulevaisuus: Suvereniteetti, ilmastonmuutos, ”oikeus olla kylmä”

Pohjois-Amerikan arktinen alue 1990-luvulta lähtien on ollut uusien paineiden keskellä. Uutena uhkana perinteisille elinkeinoille ja kulttuurille on nopeasti etenevä ilmastonmuutos, joka epävakauttaa säitä, sulattaa ikiroutaa ja merenjäitä sekä vaikuttaa eläinten ja sitä kautta inuiittien selviytymismahdollisuuksiin. Alaskassa järjestettiin vuonna 2009 koko maailman alkuperäiskansojen ilmastonmuutos –konferenssi. Inuiitit ovat Sheila Watt-Cloutierin johdolla vaatineet eri oikeusasteissa ”oikeutta kylmään”. Ilmastonmuutoksen pysäyttäminen on oleellista. Inupiaqien asuttama Shismarefin kylä joutuu evakuoitumaan ylemmäs merenrannasta, koska ikiroudan sulaminen ja merenrannan eroosio syövät kylän rakennuksien pohjan.

Inuiitit ja gwitchinit ovat osallistuneet ”totuus- ja anteeksianto” -työhön, jonka tarkoituksena on käsitellä historiallisia vääryyksiä ja oikoa niitä. Tuomari Berger jatkaa edelleen työtään alkuperäiskansojen oikeuksien toteutumisen puolesta. Esimerkkinä uudesta ajasta hän mainitsee esimerkiksi Delgamuukw –oikeuspäätöksen, joka tukee kerrottujen historioiden roolia menneisyyden tutkimuksessa.

Ilmastonmuutos on jo totta inuiiteille

Nopeasti etenevä ilmastonmuutos inuiittien alueella on muodostunut merkittäväksi uhaksi perinteisille elinkeinoille. Kylät ovat pulassa, Alaskan Shismaref joudutaan siirtämään, koska merenrannat syöpyvät. Meri jäätyy myöhässä tai ei lainkaan – hylkeiden elämä vaikeutuu ja liikkuminen perinteisillä pyyntialueilla on vaarallisempaa. Esimerkiksi railot ovat uusissa paikoissa ja meren jäällä on sulia kohtia, joita on vaikea havaita. Kansainvälisesti inuiitit ovat jakaneet perinnetietojaan esimerkiksi YK:n ilmastoneuvotteluissa, Arktisen neuvoston selvityksiin sekä tiedotusvälineille. Alaskassa järjestettiin vuonna 2009 koko maailman alkuperäiskansojen ilmastonmuutos -konferenssi. Voit tutustua Kanadan inuivialuit –kansan ilmastonmuutoshavaintoihin heidän kotiseudullaan seuraavien dokumenttielokuvien avulla (englanniksi):

14 minuuttia pitkä versio Inuit Observations of Climate Change:
<http://www.iisd.org/publications/pub.aspx?pno=428>

42 minuuttia pitkä täysversio:

<https://youtu.be/nOZ5LLA-SKg>

Alaskan inuiittijohtoon kuuluvan Victoria Hykes-Steeren perinnetarina animaationa:

<https://vimeo.com/19500715>

Totuus- ja sovintokomitea Kanadassa

Kanadan osalta viimeinen kokonaisuus liittyy valtion Totuus ja sovintokomission työskentelyyn 2010-luvulla. Sen perustaminen pohjaa sisäoppilaitoksissa sorron (tautien, seksuaalisen hyväksikäytön ja väkivallan) uhreiksi joutuneiden alkuperäiskansojen jäsenten

vaatimuksiin. Heidän vaatimuksensa johtivat Kanadassa sisäoppilaitosten korvaus-lainsäädäntöön, joka siirsi talouskompensaatioina noin 1,8 miljardia euroa uhreille. Kaiken kaikkiaan sopimus kattoi noin 86 000 ihmistä. Kanadan tuolloinen pääministeri Stephen Harper pyysi anteeksi 11.6.2008 valtion toimia alkuperäiskansoja vastaan.

Juridisesti kompensatio pohjaa vuoden 1996 *Kuninkaallinen alkuperäiskansa* -komitean suositukseen. Se on osa laajaa viisiportaista kokonaisuutta, jossa totuuskomissio on yksitoteutettavista, korjaavista liikkeistä. Totuus ja sovintokomission loppuaineisto on massiivinen, tuhansia sivuja. Se julkaistiin 2015. Tiivistetyt komission pääviestit ja menetelmät olivat seuraavat:

- Jotta alkuperäiskansat selviävät 21. vuosisadalla, tulee sekä YK:n alkuperäiskansajulistuksen, että kansallisten oikeuksien täytäntöönpanon olla saumatonta.
- Sovintotyöskentelyn edellytyksenä ovat julkisten historiallisten aineistojen vapaa käsittely, anteeksipyyntö ja kompensatiot, joilla pyritään korjaamaan menneet vauriot.
- Sovintotyöskentelyn tulee *muuttaa yhteiskuntaa*. Sen tulee läpäistä nykyhetki niin, että alkuperäiskansojen elämä helpottuu ja mahdollistuu osana nykyisyyttä.
- Alkuperäiskansojen vanhimpien ja perinnetiedon haltijoiden näkökulmat ovat korvaamattomia sovinnon aikaansaamiseksi. Alkuperäiskansojen kulttuurista palautumista ja tietojärjestelmiä tulee tukea. Samoin heidän kerrottuja historioitaan, perinnelakejaan sekä suhteita kotiseutualueisiinsa tulee turvata ja vaalia.
- Sovintotyöskentely vaatii koko yhteiskunnan läpäisevää vuoropuhelua siitä, mitä on tapahtunut ja miten menneet korjataan. Komissio antoi 94 suoraa suositusta, joita tulisi edistää
- Komissio myös listasi kaikki sisäoppilaitokset, jotka ovat toimineet ja niiden maantieteellisen sijainnin, sekä niiden henkilökunnasta aiemmin tuomitut
- Eräs suosituksista, kadonneiden alkuperäiskansanaisten kohtalon selvittäminen, on kerännyt vuosina 2015-2017 paljon huomiota.

Totuus- ja sovintokomissio nojaa kirjoitettuihin historiallisiin lähteisiin, tieteelliseen kirjallisuusmateriaaliin, alkuperäiskansojen omiin kirjoitettuihin ja kerrottuihin historioihin, kartta- ja kuva-aineiston tulkintaan, tilastomateriaaleihin kuolemista sisäoppilaitoksissa sekä totuuskomission omiin tietokantoihin.

Yhteensä 6000 tarinaa kerättiin. Esimerkiksi Frederick Ernest Koe kertoi, että papit ja poliisi hakivat hänet kotoa Aklavikista, Luoteis-Territorioista sisäoppilaitokseen, eikä hän saanut edes hyvästellä perhettään. Vastaavasti Marlene Kaysea lastattiin rekkaan, joka oli täynnä lapsia, ja rahtikontti ajettiin uuteen kouluun.

Komission oman määrittelyn mukaan *sovinto* merkitsee sitä, että ”valtion ja alkuperäiskansojen välille saadaan aikaan, pysyvästi, kunnioittava suhde. Jotta näin voi tapahtua, tulee menneisyyden olla [kansallisen] tietoisuuden piirissä, aiheutettujen sortotoimien ja vaurioiden esillä, näiden toimien katumista ja toimia, joilla tavat muuttuvat.” Heidän mukaansa oikoteitä ei ole.

Työn osalta virallinen määritelmä kuului: ”sovinto on jatkuva yksilö- ja kollektiivitaso prosessi, joka vaatii kaikkia sitoutumaan sovinnon tavoitteeseen. Tämä pitää sisällään ensimmäisten kansojen, inuiittien ja méti-heimon niiden jäsenten, jotka ovat kärsineet

sisäoppilaitoksissa, heidän perheidensä ja sukulaistensa, yhteisöiden, uskonnollisten toimijoiden, koulujen entisen henkilökunnan, hallituksen ja koko Kanadan väestön mukaantuloa. Sovinto voi tapahtua minkä tahansa ryhmän kesken.”

Komission työ ei ole päätepiste

Komission työskentely on kerännyt myös kovaa kritiikkiä alkuperäiskansojen johtajien ja kansalaisyhteiskunnan puolelta. Mohawk-kansaan kuuluva professori Taiaiake Alfred haluaisi edistää pikemminkin oikeutta, jossa maat ja maiden hallinta palautetaan osana sovintotyötä alkuperäiskansoille. Samoin Lee Maracle, kuuluisa *sto:lo*-heimoon kuuluva kirjailija toteaa, että nyt odotetaan, että alkuperäiskansat antavat kaiken anteeksi ja kaikki on käsitelty. Näin ei kuitenkaan hänen mukaansa ole. Komission työssä ei myöskään Maraclen mukaan kuultu lainkaan itse rikollisten, koulukennön ääntä. Hänen mukaansa näitä tulisi käsitellä *rikoksina*, eikä sovintotyönä. Maraclen ja Alfredin yhteinen käsitys on, että komissiosta huolimatta kolonisaatio jatkuu.

Brittiläisen Kolumbian entinen valtionpäämies, *sto:lo*-heimon johtaja Steven Point totesi sovintokomission työskentelyn ytimessä olevan maa-omikeudet: *”Hallitus ei tunnusta, että me omistamme tämän maan. Pysäyttäkää välittömästi maidemme tuhoaminen, ja naistenme murhat halki tämän maan...”*

Loppupäätelmissään totuus- ja sovintokomissio toteaa, että vuoden 1996 *Kuninkaallinen alkuperäiskansa* -komissio muutti pysyvästi ja peruuttamattomasti Kanadan rakennetta, suuntaa ja laatua yhteiskuntana. Uusi komissio tulisi sen itsensä mukaan nähdä tämän ketjun toimeenpanevana osana, *toisena mahdollisuutena*.